EUROPA REGIONUM TOM XXIX ROK 2016

USŁUGI W POSTĘPOWANIU RESTRUKTURYZACYJNYM
I UPADŁOŚCIOWYM

DOI: 10.18276/er.2016.29-19

DR JACEK LACHNER

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Katedra Prawa Cywilnego i Gospodarczego
e-mail: jaceklachner@gmail.com

Skutki ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego co do umów mających za przedmiot wykonanie usług

Wprowadzenie

Wydanie przez Sąd upadłościowy postanowienia o ogłoszeniu upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego niesie ze sobą określone skutki prawne w zakresie wiążących upadłego stosunków prawnych wynikające z ustawy z dnia 2.02.2003 roku Prawo upadłościowe (Dz.U. 2003, nr 60, poz. 535, z późn. zm., dalej p.u. lub prawo upadłościowe). Skutki te w powiązaniu z określonymi stosunkami prawnymi można podzielić na dwie kategorie. Pierwsze – powstające z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości. Druga kategoria obejmuje stosunki prawne łączące upadłego z osobami trzecimi, w odniesieniu do których ustawodawca w przypadku ogłoszenia upadłości wprowadza możliwość ich jednostronnej zmiany dokonywanej przez syndyka w toku postępowania upadłościowego. Dotyczy to głównie umów wiążących upadłego z osobami trzecimi, których przedmiotem jest wykonanie usługi lub usług rozumianych jako obowiązek spełnienia świadczenia określonego w tych umowach. Wspomniane skutki ogłoszenia upadłości ustawodawca uregulował w przepisach (zawartych w tytule III Rozdziale II Dziale II Rozdział 2 Odział 3) prawa upadłościowego, opierając się na wskazaniu rodzaju umowy lub kategorii umów.

Regulując przedmiotową problematykę, która bezpośrednio obejmuje wykonanie usługi lub usług, ustawodawca przyjął rozwiązanie, które w pierwszej kolejności opiera się na wskazaniu konkretnych umów nazwanych, określając jednocześnie skutki prawne związane z ogłoszeniem upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego. Należy zaznaczyć, że w powyższy sposób zostały określone tylko niektóre umowy, w pozostałym zakresie skutki prawne związane z ogłoszeniem upadłości oparte są na regulacjach odnoszących się do tzw. kategorii umów wzajemnych. W ten sposób zostały unormowane wspomniane skutki prawne, np. w zakresie umowy agencyjnej w art. 103 p.u. czy umowy kredytu (art. 111 ust. 1 p.u.), określając skutki prawne powstające z mocy prawa w momencie wydania przez sąd upadłościowy postanowienia o ogłoszeniu upadłości (zgodnie z art. 103 ust. 1 p.u. umowa agencyjna wygasa z dniem ogłoszenia upadłości, natomiast na podstawie art. 111 ust. 1 p.u. z dniem ogłoszenia upadłości umowa kredytu wygasa, jeżeli przed tym terminem kredytodawca nie przekazał środków pieniężnych do dyspozycji upadłego). Ustawodawca wprowadzając powyższą regulację nie wprowadził zatem, po pierwsze definicji umowy o świadczenie usług, po drugie ograniczył się do wyodrębnienia określonych umów nazwanych oraz wprowadził ogólny przepis art. 98 p.u. mający zastosowanie do umów wzajemnych, który jak się wydaje ma stanowić podstawę oceny pozostałych umów, których stroną jest upadły, w tym także umów o świadczenie usług.

Mając na uwadze wąską grupę umów nazwanych, wspomnianych powyżej dla ustalenia skutków prawnych ogłoszenia upadłości w odniesieniu do umów mających za przedmiot wykonanie usługi, zasadnicze znaczenie ma art. 98 p.u. i art. 102 p.u. Pierwszy z tych przepisów stanowi podstawę do odstąpienia od umowy przez syndyka, drugi natomiast stanowi o wygaśnięciu, co do zasady umowy zlecenia lub komisu, z dniem ogłoszenia upadłości, w których upadły był dającym zlecenie lub komitentem.

Aby podjąć próbę odpowiedzi na pytanie dotyczące skutków prawnych ogłoszenia upadłości w zakresie umów o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami, niezbędne jest ustalenie zakresu przepisów art. 98 p.u. i art. 102 p.u. oraz wzajemnej relacji tych przepisów. Dla potrzeb niniejszego opracowania dalsza analiza wskazanej problematyki będzie w pierwszej kolejności poświęcona art. 102 p.u. a następnie art. 98 p.u. Wiąże się to z podstawą wystąpienia określonych skutków prawnych oraz momentem ich powstania. I tak w pierwszym przypadku są to skutki występujące z mocy prawa w dniu

ogłoszenia upadłości, podczas gdy w przypadku art. 98 p.u. wprowadzono tzw. prawo opcji, z której może skorzystać syndyk ustanowiony w tym postępowaniu, polegające na możliwości wyboru pomiędzy wykonaniem umowy wzajemnej a możliwością odstąpienia od niej jako kompetencji prawo kształtującej (szerzej na ten temat zob. Gurgul, 2011).

1. Zakres i skutki prawne art. 102 p.u.

Na podstawie art. 102 ust. 1 p.u. zawarte przez upadłego umowy zlecenia lub komisu, w których upadły był dającym zlecenie lub komitentem, a także umowy o zarządzanie papierami wartościowymi upadłego wygasają z dniem ogłoszenia upadłości. Natomiast w myśl art. 102 ust. 2 p.u. od zawartych przez upadłego umów zlecenia lub komisu, w których upadły był przyjmującym zlecenie lub komisantem, można odstąpić z dniem ogłoszenia upadłości bez odszkodowania. Powyższy przepis ma charakter *ius cogens*, którego skutki występują z mocy prawa z chwilą wystąpienia zdarzenia prawnego jakim jest ogłoszenie upadłości. W związku z tym skutkiem należy mieć na uwadze art. 83 p.u., który jednoznacznie stanowi, że nieważne są postanowienia umowy zastrzegające na wypadek ogłoszenia upadłości zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, którego stroną jest upadły. Wygaśnięcie umowy powoduje ustanie stosunku prawnego od dnia ogłoszenia upadłości. Oznacza to, że zarówno syndyk, jak również druga strona umowy nie może żądać jej wykonywania lub dochodzić roszczeń. Wyjątkiem jest tutaj, zgodnie z art. 102 ust. 1 p.u., prawo dochodzenia w postępowaniu upadłościowym wierzytelności z tytułu poniesionej wskutek tego straty. Z powyższego sformułowania tego przepisu należy wywnioskować, że powyższe uprawnienie przysługuje wyłącznie przyjmującemu zlecenie lub komitentowi, którzy mogą zgłosić swoje roszczenie do masy w postępowaniu upadłościowym. W literaturze wskazuje się ponadto, że prawo to przysługuje, gdy zlecenie lub komis były „płatne” (tak również Gurgul, 2011, s. 412). Dodatkowo należy zauważyć, że wygaśnięcie umowy z dniem ogłoszenia upadłości ma charakter trwały i stosunek ten zgodnie z art. 372 ust. 1 i 2 p.u. nie odżywa w przypadku umorzenia lub zakończenia postępowania upadłościowego.

Brzmienie tego przepisu niesie ze sobą potrzebę ustalenia, jak należy interpretować pojęcie umowy zlecenia. Wobec braku odrębnego uregulowania na gruncie prawa upadłościowego pojęcia umowy zlecenia znajdzie zastosowanie

art. 734 § 1 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (dalej k.c.), zgodnie z którym przez umowę zlecenia przyjmujący zlecenie zobowiązuje się do dokonania określonej czynności prawnej dla dającego zlecenie. Pojawia się jednakże pytanie, czy użyte w art. 102 p.u. pojęcie umowy zlecenia obejmuje także umowy, o których mowa w art. 750 k.c., a zatem umowy o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami. Przepis ten stanowi, że do powyższych umów stosuje się odpowiednio przepisy o zleceniu. Niniejsza wątpliwość wiąże się z literalnym brzmieniem art. 102 ust. 1 p.u., który wyraźnie wskazuje umowę zlecenia i z nią związany skutek w postaci wygaśnięcia umowy w razie ogłoszenia upadłości upadłego jako dającego zlecenie. Należy podkreślić, że ustawodawca nie zawarł w tym przepisie wyraźnego postanowienia, które jednoznacznie wskazywałoby, że obejmuje on swym zakresem poza umową zlecenia także umowy o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami prawa upadłościowego. Dotyczy to także umów nazwanych, a których przedmiotem jest także świadczenie określonych usług jak przykładowo umowa o dzieło czy umowa o roboty budowlane. W szerszym ujęciu może pojawić się także pytanie, czy w istocie celem ustawodawcy nie było objęcie zakresem tego przepisu wszelkich usług świadczonych na podstawie umowy, która nie została odrębnie uregulowana w zakresie skutków ogłoszenia upadłości. Takie stanowisko wydaje się nie znajdować uzasadnienia w literalnym brzmieniu art. 102 p.u. jak również kolejnych przepisach, w których ustawodawca wyraźnie wskazuje określone umowy nazwane precyzując skutki prawne ogłoszenia upadłości oraz art. 98 p.u.

Wskazanemu problemowi nie poświęcono w doktrynie większej uwagi, przyjmując bez głębszej analizy, jak się wydaje, bezpośrednie stosowanie przepisu art. 102 ust. 1 p.u. do umów o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami (zob. Świeboda, 2006, s. 168–169). Uzasadnieniem takiego stanowiska jest powołanie się na art. 750 k.c. (Gurgul, 2011, s. 409; Chrapoński, 2010, s. 257). Powyższe stanowisko może budzić poważne zastrzeżenia mając na uwadze wyraźne brzmienie przepisu wymieniającego umowę zlecenia oraz skutek prawny polegający na wygaśnięciu umowy, jak również postanowienia art. 98 p.u., który określa zasadniczo inne skutki prawne w przypadku ogłoszenia upadłości. Nie ulega wątpliwości, że skutek wynikający z art. 102 p.u. wynika z założenia, że w przypadku upadłości umowa zlecenia nie podlega ochronie a tym samym zostaje przez ustawodawcę wprowadzony wyjątek od zasady *pacta sunt servanda*. Jest on uzasadniony potrzebą ochrony masy i interesów

wierzycieli. Dostrzec należy zasadnicze zróżnicowanie ochrony prawnej umowy o pracę, która nie wygasa wskutek ogłoszenia upadłości podlegając odrębnej regulacji na gruncie ustawy z dnia 26.06.1974 roku (Kodeks pracy, Dz.U. 1974, nr 24, poz. 141, z późn. zm. [dalej kp]). Okoliczność ta ma istotne znaczenie w zakresie możliwości wypowiedzenia umowy o pracę zgodnie z art. 36¹ § 1 k.p. oraz art. 41¹ § 2 k.p. Nie budzi wątpliwości fakt, że praca może być także świadczona na podstawie umowy cywilnoprawnej, do której na podstawie art. 750 k.c. znajdują odpowiednie zastosowanie przepisy o umowie zlecenia, co w praktyce ma miejsce stosunkowo często. Różnice w tym zakresie widoczne są także na płaszczyźnie zasad zaspokajania wierzytelności wynikających ze stosunku pracy powstałych przed i po ogłoszeniu upadłości. Podlegają one zaspokojeniu na uprzywilejowanych zasadach. Przypadające za czas przed ogłoszeniem upadłości należności ze stosunku pracy należą do I kategorii funduszków masy upadłości. Natomiast należności ze stosunku pracy przypadające za czas po ogłoszeniu upadłości zaspokajane są w pierwszej kolejności po pokryciu kosztów postępowania jako inne zobowiązania masy upadłości, o których mowa w art. 230 ust. 2 p.u., w miarę wpływu do masy upadłości stosownych sum.

Mając na uwadze występujące często w obrocie umowy o świadczenie usług, zakres zastosowania art. 102 ust. 1 p.u. w powyższym ujęciu jest bardzo szeroki. Obejmuje on przykładowo umowy managerskie, wspomniane umowy, których przedmiotem jest świadczenie określonych prac. Nietrudno także wskazać szczególne przypadki, w których umowa o świadczenie określonych usług jest zawierana jako jedna z funkcjonalnie powiązanych umów. Przykładem może być umowa wdrożeniowa oraz umowa serwisowa zawierana wraz z umową o przeniesieniu autorskich praw majątkowych lub udzieleniu licencji na zamówione oprogramowanie. O ile w przypadku umowy wdrożeniowej można zasadnie wskazywać, że ma ona charakter zobowiązania rezultatu, to w przypadku umowy serwisowej należy przyjąć, że na gruncie art. 102 ust. 2 p.u. umowa ta wygasa z dniem ogłoszenia upadłości. W związku z tym należy zwrócić uwagę na to, że przyjęcie wyżej wskazanego automatyzmu w zakresie umowy zlecenia z założeniem, że znajduje on zastosowanie do pozostałych umów o świadczenie usług może pozostawać w sprzeczności z interesem tak wierzycieli jak również upadłego. Ustanowiony w tym postępowaniu syndyk nie ma możliwości oceny, czy zawarta przez upadłego umowa o świadczenie usług ma znaczenie dla masy czy przedsiębiorstwa upadłego. Należy podkreślić, że w przypadku uznania przez syndyka potrzeby ponownego zlecenia określonych usług, które były

świadczony na podstawie umowy, która wygasła zgodnie z art. 102 ust. 1 p.u. konieczne będzie zawarcie nowej umowy, której dojście do skutku może wiązać się ze znacząco wyższymi kosztami dla masy niż koszty wynikające z pierwotnej umowy, która wygasła. W konkretnych sytuacjach osoby trzecie mogą także nie być w ogóle zainteresowane zawarciem ponownej umowy o świadczenie usług z syndykiem, co w sposób znaczący wpływałoby na sytuację tak masy i wchodzącego do niej przedsiębiorstwa upadłego jak i samych wierzycieli. Przyjęte przez ustawodawcę uregulowanie niesie ze sobą ryzyko „utruty” przez masę stosunków prawnych, które mają znaczenie dla prowadzenia przedsiębiorstwa upadłego oraz wpływają na stopień zaspokojenia wierzycieli z masy upadłości.

Zasadniczo odmienne uregulowanie wprowadził ustawodawca w zakresie skutku ogłoszenia upadłości w przypadku, gdy upadły jest przyjmującym zlecenie. Zgodnie z art. 102 ust. 2 p.u. od zawartych przez upadłego umów zlecenia lub komisum, w których upadły był przyjmującym zlecenie lub komisantem można odstąpić z dniem ogłoszenia upadłości bez odszkodowania. W związku z identyczną formułą uregulowania zawartego w art. 102 ust. 2 p.u. w stosunku do ust. 1 tego przepisu również w tym przypadku w pełni aktualne są rozważania dotyczące jego zakresu obejmującego umowy, których przedmiotem jest wykonanie usługi, co zostało omówione powyżej. Należy zauważyć, że przepis ten nie wskazuje, która ze stron umowy może od umowy odstąpić. W piśmiennictwie przyjmuje się, że uprawnienie to przysługuje wyłącznie dającemu zlecenie lub komisantowi. Natomiast syndyk może wypowiedzieć wskazany stosunek w każdym czasie i z powołaniem się na art. 746 § 2 k.c. wskazuje się, że przy umowie zlecenia, jeżeli jest ona odpłatna powstaje odpowiedzialność za szkodę wobec masy, gdy wypowiedzenie nastąpiło bez ważnego powodu, przy czym samo ogłoszenie upadłości nie stanowiłoby dla syndyka takiego powodu (Gurgul, 2011, s. 412). Można także znaleźć w doktrynie stanowisko wskazujące na prawo syndyka do wypowiedzenia umowy na podstawie art. 98 ust 1 p.u. (Chrapoński, 2010, s. 257). Wydaje się, że powyższa wykładnia art. 102 ust. 2 p.u. nie jest zasadna. Po pierwsze, jak wyżej wskazano ustawodawca nie wskazał, która strona umowy może wypowiedzieć umowę, jak również nie wyłączył takiego prawa jednej ze stron, a w ślad za tym można przyjąć, że prawo to przysługuje zarówno dającemu zlecenie jak również zleceniobiorcy. Po drugie, unormowanie dotyczące odstąpienia zostało powiązane z wyłączeniem odpowiedzialności za szkodę powstałą wskutek odstąpienia. W tym przypadku ustawodawca nie wskazał wyraźnie, czy chodzi tutaj o szkodę, o której mowa w art. 746 § 1 k.c.,

tj. odpowiedzialności za szkodę dającego zlecenie, czy też szkodę na gruncie art. 746 § 2 k.c., czyli odpowiedzialności za szkodę przyjmującego zlecenie. Po trzecie, art. 102 ust. 2 p.u. statuuje uprawnienie do odstąpienia, podczas gdy na gruncie tak art. 746 § 1 k.c. jak i art. 746 § 2 k.c. mowa jest o wypowiedzeniu umowy. W związku z tym brak jest podstaw do różnicowania sytuacji strony umowy zlecenia i przyjmowania, że jednej stronie umowy tj. dającemu zlecenie przysługuje prawo odstąpienia od umowy na gruncie tego przepisu, natomiast syndykowi prawo wypowiedzenia umowy na podstawie art. 746 § 1 k.c. Po czwarte, jak wynika z założeń ustawodawcy stanowiących podstawę przyjęcia analizowanej regulacji była potrzeba ochrony masy w związku z ogłoszeniem upadłości i potrzebą ochrony praw wierzycieli w tym postępowaniu. Prezentowane stanowisko doktryny wydaje się w sposób jednoznaczny akcentować prawo dającego zlecenie przy jednoczesnym osłabieniu pozycji syndyka masy upadłości, który wypowiadając umowę zlecenia przyjmuje ryzyko związane z powstaniem odpowiedzialności za szkodę, która może być dochodzona w postępowaniu upadłościowym. Na marginesie należy wskazać, że omawiana regulacja art. 102 ust. 2 p.u. pozostaje w określonej relacji do art. 98 p.u., który zakłada, że syndyk bezpośrednio po ogłoszeniu upadłości dokonuje przeglądu wiążących upadłego stosunków prawnych z osobami trzecimi mając na uwadze potrzebę ochrony masy upadłości. Prawo odstąpienia przewidziane w art. 102 ust. 2 p.u. nie zostało doprecyzowane jeżeli chodzi o czas (okres), w którym może zostać złożone oświadczenie o odstąpieniu oraz momentu, od którego skutek ten następuje. Przepis stanowi jedynie, że można odstąpić z dniem ogłoszenia upadłości bez odszkodowania. Z takiego brzmienia przepisu należy wyprowadzić, po pierwsze, że początkowym momentem, miarodajnym dla skuteczności oświadczenia o odstąpieniu do umowy jest dzień ogłoszenia upadłości. Po drugie, trzeba przyjąć, że skutek odstąpienia należy wiązać z dniem ogłoszenia upadłości, co umożliwi w sposób jednoznaczny ustalenie skutków prawnych. Odmienne stanowisko w tym zakresie wiązałoby się z możliwością powstania dodatkowych zobowiązań obciążających masę upadłości. Nie rozstrzyga to jednak o tym, czy istnieje określony czas do odstąpienia od umowy po upływie którego strona jest związana umową zgodnie z jej postanowieniami. Powyższy brak stwarza niewątpliwie stan niepewności prawnej, co jak się wydaje nie było zamierzeniem ustawodawcy. W tym miejscu należy przypomnieć, że prawo odstąpienia na gruncie omówionego poniżej art. 98 p.u. zostało powiązane z możliwością żądania przez drugą stronę, na podstawie ust. 2 tego przepisu w formie pisemnej z datą pewną,

aby syndyk oświadczył na piśmie w terminie 3 miesięcy, czy od umowy odstępuje, czy też żąda jej wykonania. Niezłożenie w tym terminie oświadczenia przez syndyka uważa się za odstąpienie do umowy. Wobec wyraźnego uregulowania zawartego w art. 102 ust. 2 p.u. należy przyjąć, że oświadczenie o odstąpieniu od umowy zlecenia może być złożone na każdym etapie postępowania upadłościowego, co niesie ze sobą stan niepewności, a przede wszystkim pozbawia syndyka rzeczywistego wpływu na dany stosunek prawny. Wydaje się, że brak jest podstaw do zastosowania w drodze analogii art. 98 ust. 2 p.u. i w ten sposób ostateczne rozstrzygnięcie w przedmiocie danego stosunku prawnego. Mając na uwadze powyższe należałoby wprowadzić zmianę powyższego przepisu w celu usunięcia braku wskazanej regulacji oraz powstałych w ten sposób wątpliwości, a tym samym wzmocnić ochronę masy upadłości.

2. Zakres i skutki prawne art. 98 p.u.

Ustawodawca postanowił, odmiennie niż to ma miejsce na gruncie art. 102 p.u., uregulować skutki prawne ogłoszenia upadłości w zakresie zobowiązań z umowy wzajemnej, jeżeli w dniu ogłoszenia upadłości nie zostały wykonane w całości lub w części. W przypadku zatem zobowiązań z umowy wzajemnej, jeżeli w dniu ogłoszenia upadłości nie zostały wykonane w całości lub w części (por. Świeboda, 2006, s. 162), syndyk może, za zgodą sędziego komisarza, wykonać zobowiązanie upadłego i żądać od drugiej strony spełnienia świadczenia wzajemnego lub od umowy odstąpić ze skutkiem na dzień ogłoszenia upadłości (por. Chrapoński, 2010, s. 248–249). W tym celu syndyk zobowiązany jest do wystąpienia do sędziego komisarza o zgody na tę czynność. Zgoda taka jak się wydaje dotyczy zarówno wykonania zobowiązania upadłego i żądania od drugiej strony spełnienia świadczenia wzajemnego, jak również złożenia przez syndyka oświadczenia o odstąpieniu od umowy wzajemnej. Należy zauważyć, że obowiązek uzyskania powyższej zgody został wprowadzony ustawą z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne i wszedł w życie pierwszego stycznia 2016 roku. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym syndyk mógł podjąć decyzję w powyższym zakresie bez konieczności uzyskania zgody sędziego komisarza. Na gruncie obowiązującego art. 98 ust. 1b p.u. sędzia komisarz wydaje postanowienie o wyrażeniu zgody, kierując się celem postępowania upadłościowego, biorąc pod uwagę ważny interes drugiej strony umowy. Postanowienie to w myśl

ust. 1b może zostać zaskarżone w drodze zażalenia, które przysługuje upadłemu oraz drugiej stronie umowy. Na podstawie art. 98 ust. 3 p.u. druga strona umowy, w celu usunięcia niepewności w zakresie wiążącej jej umowy wzajemnej, może żądać w formie pisemnej z datą pewną, aby syndyk w terminie trzech miesięcy oświadczył na piśmie, czy od umowy odstępuje, czy też żąda jej wykonania. Jednocześnie przepis ten stanowi, że niezłożenie w tym terminie oświadczenia przez syndyka uważa się za odstąpienie od umowy. W tym ostatnim przypadku powstaje wątpliwość, czy w związku ze zmianą polegającą na wprowadzeniu ust. 1a i 1b, stanowiących o obowiązku uzyskania zgody sędziego komisarza w formie postanowienia dotyczy także żądania drugiej strony umowy. Należy przyjąć, że wprowadzenie obowiązku uzyskania przez syndyka zgody sędziego komisarza obejmuje także jego oświadczenie, które wydaje w związku ze złożonym żądaniem przez drugą stronę umowy w myśl ust. 3 tego przepisu. W tym celu po jego otrzymaniu zobowiązany jest do zwrócenia się do sędziego komisarza o wydanie odpowiedniej zgody. Wobec braku modyfikacji art. 98 ust. 3 p.u. uzasadnionym wydaje się stanowisko, że jeżeli od momentu otrzymania przedmiotowego żądania przez syndyka upłynęły trzy miesiące i w tym czasie nie zostało wydane postanowienie sędziego komisarza, występuje skutek określony w tym przepisie, polegający na odstąpieniu od umowy przez drugą stronę. Termin ten byłby zachowany mimo zaskarżenia tego postanowienia. Analogicznie należy przyjąć w przypadku, gdy syndyk nie wystąpił do sędziego komisarza o wyrażenie zgody, jak również złożenie przez syndyka oświadczenia na piśmie w przewidzianym terminie bez uzyskania w powyższym czasie zgody sędziego komisarza. Art. 99 p.u. stanowi, że jeżeli syndyk odstępuje od umowy, druga strona nie ma prawa do zwrotu spełnionego świadczenia, chociażby świadczenie to znajdowało się w masie upadłości. Strona może dochodzić w postępowaniu upadłościowym należności z tytułu wykonania zobowiązania i poniesionych strat, zgłaszając te wierzytelności sędziemu-komisarzowi. W myśl art. 98 ust. 3 p.u. druga strona, która ma obowiązek spełnić świadczenie wcześniej, może wstrzymać się ze spełnieniem świadczenia do czasu spełnienia lub zabezpieczenia świadczenia wzajemnego. Jednocześnie przepis ten stanowi, że prawo to nie przysługuje drugiej stronie, jeżeli w czasie zawarcia umowy wiedziała lub wiedzieć powinna o istnieniu podstaw do ogłoszenia upadłości. Ustawodawca posługując się pojęciem umowy wzajemnej nie dokonał jej definicji na potrzeby prawa upadłościowego. W celu ustalenia znaczenia pojęcia umowy wzajemnej konieczne jest odniesienie do art. 487 § 2 k.c., który stanowi, że umowa jest

wzajemna, gdy obie strony zobowiązują się w taki sposób, że świadczenie jednej z nich ma być odpowiednikiem świadczenia drugiej. Oznacza to zastosowanie kryterium ekwiwalentności, które jak wskazuje się w literaturze, opiera się zasadniczo na subiektywnej ocenie stron, a nie obiektywnej wartości tych świadczeń (szerzej na ten temat zob. Węgrzynowski, 2011, s. 255 i n.). Wśród umów wzajemnych wymienia się w szczególności umowy zlecenia jeżeli mają charakter odpłatny (tak Gurgul, 2011, s. 394). Szersza analiza pojęcia umowy wzajemnej pozostaje poza zakresem niniejszego opracowania. Dla zastosowania art. 98 p.u. muszą zostać spełnione określone przesłanki. Po pierwsze, dana umowa musi być umową wzajemną. Po drugie zobowiązania z umowy wzajemnej nie zostały wykonane w całości lub części. Po trzecie, skutki ogłoszenia upadłości nie mogą być odmiennie uregulowane przez ustawodawcę (tak Gurgul, 2011, s. 394). Jak wynika z brzmienia art. 98 ust. 1 p.u. obejmuje on zatem umowy, których przedmiotem jest świadczenie usług.

3. Relacja art. 98 p.u. do art. 102 p.u.

Jak wskazuje się w doktrynie art. 102 p.u. jako odrębne uregulowanie w stosunku do art. 98 ust. 1–3 p.u. wyłącza zastosowanie tego ostatniego (Gurgul, 2011, s. 412). Oznacza to, że w przypadku umowy zlecenia oraz umowy komisji, w których upadły nie był przyjmującym zlecenie lub komisantem, syndyk nie ma możliwości skorzystania z prawa opcji, natomiast skutki prawne powstają z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości. Dotyczy to zatem umów, których przedmiotem jest świadczenie usług, o których mowa w art. 750 k.c. Powstaje w tym miejscu pytanie, czy takie było zamierzenie ustawodawcy, którego głównym celem była ochrona masy upadłości powstałej z dniem ogłoszenia upadłości, która służy zaspokojeniu wierzytelności wierzycieli upadłego.

Należy zwrócić uwagę na funkcjonalne powiązanie art. 98 p.u. z art. 102 p.u. wiążące się z decyzją syndyka o wykonaniu zobowiązania upadłego i żądaniu od drugiej strony spełnienia świadczenia wzajemnego. Nie ulega wątpliwości, że faktyczna możliwość wykonania zobowiązania upadłego będzie często bezpośrednio uzależniona od tego, czy określone stosunki prawne łączące upadłego z osobami trzecimi są nadal wiążące mimo ogłoszenia upadłości. Należą do nich w szczególności umowy, których przedmiotem jest wykonanie usługi, a które wchodzą w zakres hipotezy art. 102 p.u. Z powyższych względów należałoby

wskazać na konieczność uporządkowania na gruncie prawa upadłościowego skutków prawnych odnoszących się do umów, których przedmiotem jest wykonanie usług poprzez zmianę powyższego stanu prawnego. Modyfikacja ta powinna przede wszystkim uwzględniać potrzeby postępowania upadłościowego i unikać automatyzmu w zakresie skutków prawnych, które mogą w znaczący sposób skomplikować, utrudnić lub nawet uniemożliwić zaspokojenie wierzycieli w postępowaniu upadłościowym, jak również w istotny sposób ograniczyć zakres takiego zaspokojenia. Zasadne wydaje się rozwiązanie, które w pierwszej kolejności uznaje konieczność oceny sytuacji prawnej masy i wiążących upadłego stosunków prawnych z osobami trzecimi. Dopiero dokonanie powyższej oceny powinno być połączone z uprawnieniem syndyka do ingerencji w te stosunki prawne.

Podsumowanie

Na gruncie obowiązującego stanu prawnego umowy mające za przedmiot świadczenie usług, w których upadły był dającym zlecenie, wygasają w dniu ogłoszenia upadłości na podstawie art. 102 ust. 1 p.u. Jeżeli upadły był przyjmującym zlecenie zgodnie z art. 102 ust. 2 p.u. można odstąpić od umowy. Powyższe uregulowania w sposób istotny odbiegają od postanowień art. 98 p.u., który odnosi się do umów wzajemnych i opiera się na założeniu, że syndyk dokona oceny konkretnej umowy, mogąc po uzyskaniu zgody wydanej przez sędziego komisarza zdecydować o kontynuowaniu umowy albo o odstąpieniu od niej. W niniejszym opracowaniu wskazano na rozbieżności zachodzące pomiędzy art. 102 p.u. i art. 98 p.u., znajdujących zastosowanie do umów, których przedmiotem jest świadczenie usług. Wobec braku spójności tych uregulowań oraz powiązań funkcjonalnych umów wchodzących w zakres art. 102 i art. 98 p.u. przedstawiono wnioski obejmujące zmiany powyższych przepisów polegające na ujednoliceniu skutków i zapewnieniu jednolitego poziomu ochrony masy upadłości w związku z wiążącymi stosunkami prawnymi.

Literatura

Chrapoński, D. (2010). Komentarz do art. 98 i art. 102. W: A. Witosz (red.), *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz* (s. 248–249, 257). Warszawa: LexisNexis.

- Gurgul, S. (2011). *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*. Wyd. 8. Warszawa: C.H. Beck.
- Świeboda, Z. (2006). *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*. Warszawa: LexisNexis.
- Węgrzynowski, Ł. (2011). *Ekwiwalentność świadczeń w umowie wzajemnej*. Warszawa: Wolters Kluwer.

Akty prawne

- Ustawa z 23.04.1964 Kodeks cywilny. Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93, ze zm.
- Ustawa z 26.06.1974 Kodeks pracy. Dz.U. 1974, nr 24, poz. 141, ze zm.
- Ustawa z 28.02.2003 Prawo upadłościowe. Dz.U. 2003, nr 60, poz. 535, ze zm.
- Ustawa z 15.05.2015 Prawo restrukturyzacyjne. Dz.U. 2015, poz. 978.

Streszczenie

Otwarcie postępowania upadłościowego łącznie z likwidacją majątku upadłych spółek wywiera wpływ na aktualne umowy, w których dłużnik jest stroną. Skutki postępowania upadłościowego na realizację aktualnych umów, w których dłużnik jest stroną mogą być podzielone na dwie grupy. Pierwsza grupa obejmuje efekty zachodzące od momentu otwarcia postępowania upadłościowego z mocy prawa. Inne grupy efektów stanowią podstawę prawną dla syndyka do zmodyfikowania aktualnych umów, uwzględniając konkretne okoliczności sytuacji dłużnika. Polski ustawodawca wydaje się nie być konsekwentny w kwestii zamówień na usługi w przypadku postępowania upadłościowego z uwzględnieniem artykułów 98 i 102 prawa upadłościowego. Artykuł dotyczy problemu skutków prawnych prawa upadłościowego dotyczących umowy o świadczenie usług, wskazując na konieczność ochrony interesów wierzycieli, jak również interesów osób trzecich.

Słowa kluczowe: wpływ postępowania upadłościowego, w tym likwidacji majątku upadłego, na kontrakty, wzajemne umowy oraz umowy o świadczenie usług, w przypadku niewypłacalności, rozwiązania umowy wzajemnej

**Effects of declaring bankruptcy by liquidation of the bankrupt's assets
regarding contracts on providing services**

Summary

Opening of bankruptcy proceedings including liquidation of the bankrupt's assets affects current contracts to which debtor is party. The effects of bankruptcy proceedings on current contracts to which debtor is party may be divided into two groups. The first group covers effects taking place from the moment of opening of bankruptcy proceedings by force of law. The other group of effects constitute legal basis for the syndic to modify current contracts taking into account concrete circumstances of the debtor's situation. The Polish legislator seems to be not consistent regarding service contracts in case of bankruptcy proceedings taking into account Article 98 and 102 of bankruptcy law. The article deals with problem of legal effects of bankruptcy law regarding service contract indicating the necessity to protect the interests of creditors as well as the interests of third parties.

Keywords: effects of bankruptcy proceedings including liquidation of the bankrupt's assets on contracts, reciprocal contract and service contracts in case of insolvency, termination of reciprocal contract